

'Ook in een ver doorgevoerde democratie moet de gekozen elite in staat zijn de juiste prioriteiten te stellen'

vergt zelfkennis, zelfbewustzijn en durf om de eigen waarden en normen met overtuiging voor het voetlicht te brengen. Meer aandacht voor de inhoud van het onderwijs en duidelijker, niet in politieke correctheid gesmoorde, opinies van onze politieke en bestuurlijke elite zijn daarbij dringende voorwaarden.

Onderwijs: aandacht voor de grondslagen van 'onze democratie'

Voor een helderder beeld van onze waarden en normen is in de eerste plaats nodig dat in onderwijs en wetenschap veel meer aandacht aan de fundamenteën van onze democratie wordt besteed. Dat er aan de hand van kennis en feiten uiteen wordt gezet op welke gemeenschappelijke keuzes en legitimaties de Nederlandse samenleving is gebaseerd. Deze kennisinhaal is noodzakelijk, omdat onder invloed van de voortzeulende jarenzestigmentaliteit buitengewoon weinig aandacht en waardering voor de westerse democratie heeft bestaan. Decennialang was het welhaast *not done* zich in de grondslagen van onze democratie en onze cultuur te verdiepen, laat staan deze in onderwijs en wetenschap tot een inspirerende basis van onze beeldvorming te maken.¹² Hoe belangrijk deze 'westerse' verworvenheden zijn, moge alleen al blijken uit het feit dat veel nieuwkomers juist omwille van de hier verankerde waarden en normen naar toe komen. Dat zij binnen de marges van onze rechtsstaat vrij zijn te kunnen zeggen wat ze willen en dat zij niet vanwege hun mening kunnen worden vervolgd.

Voorbeeldfunctie van een zelfbewuste elite

De polariserende manier waarop de afgelopen decennia in ons land politiek is bedreven (en waarbij er welhaast vanzelfsprekend van is uitgegaan dat de besluitvorming zoveel mogelijk naar 'de basis' moet worden gebracht) heeft er in de loop van de tijd toe geleid dat de aandacht voor enkele wezenlijke aspecten van het openbaar bestuur op de achtergrond zijn geraakt. Zo blijft het óók in een ver doorgevoerde democratie noodzakelijk dat de gekozen elite (waartoe gekozen volksvertegenwoordigers en bestuurders per definitie behoren) in staat is de juiste prioriteiten te stellen, de bakens uit te zetten en deze te bewaken. Gebeurt dat niet en blijft 'Den Haag'

gevangen in onderling zo scherp bewaakte (maar vaak niet met 'het volk' gedeelde) politieke correctheid, dan is het onvermijdelijk dat men van degenen die men vertegenwoordigt vervreemdt. En dat men niet de indruk geeft 'van geciviliseerde tolerantie, maar van een staat en natie die zichzelf niet serieus nemen'.¹³ In plaats van elkaar voortdurend te bestrijden, wordt van een zelfbewuste elite in de eerste plaats verlangd dat zij zichzelf als voorbeeld stelt. Doet men dat niet, dan belooft men het risico voor hypocriet te worden uitgemaakt en niet meer geloofwaardig te zijn.¹⁴ Hoezeer de burgers (die daarvoor een veel feillozer antenne hebben dan veel politici geloven) van deze hypocrisie de buik vol hebben, bleek bij de gedenkwaardige verkiezingen van 2002.

De grote stilte rond de waarden en normen van onze cultuur

Vroom laat zich, net als de klassieke verlichtingsfilosofen, in zijn redenering in belangrijke mate door pedagogische overwegingen leiden. Daarbij merkt hij op dat veel door individualistische en grensverleggende vernieuwingsdrang bepaalde cultuuruitingen voor waardenoverdracht en vorming van mensen ongeschikt zijn. Zij voldoen eenvoudigweg niet aan voorwaarden die daaraan op grond van beschavings- en ontwikkelingsdoelstellingen mogen worden gesteld. Onder invloed van het (in dit opzicht verkeerd begrepen) adagium van Thorbecke, waarmee de autonomie van het culturele leven zo vaak werd verdedigd, is onder politici en bestuurders op het terrein van de cultuur een soort politieke hypercorrectheid ontstaan die er toe leidt dat zij publiekelijk, uit vrees voor hoon, geen enkele uitspraak meer over cultuuruitingen durven te doen. Dit heeft tot gevolg dat zij zich (net als veel opinie-leiders) op dit terrein waarop waarden en normen vrijwel permanent aan de orde zijn, in een diep stilzwijgen hullen en daarmee laten voorkomen overall mee in te stemmen. Het blijven grote uitzonderingen (zoals burgemeester Cohen van Amsterdam die zich onlangs uitsprak tegen een optreden van Chris Korda, voorganger van *The church of Euthanasia* in Paradiso), bestuurders die zonder schroom durven beweren dat er ook op het terrein van de cultuur grenzen zijn en dat er aan de verbreiding van agressie, geweld en wansmaak vanuit universele en pedagogisch gemotiveerde beschavingsidealen grenzen mogen worden gesteld. Toch zal het er van komen, want in alle partijen wordt de roep om meer beschaving en fatsoen luider en eenduidiger.

Politieke visie...

We missen personen met een politieke visie. Het wemelt echter van politieke *issue-managers*. Onderwerpen als: een gekozen minister-president of burgemeester, het afschaffen van de aftrekbaarheid van de hypotheekrente, het invoeren van de doodstraf, twee bolletjes-slikker in één cel, meer blauw op straat, kleinere klassen, verplichte inburgering, invoeren van het referendum, afschaffen van het spaarloon, invoeren van spitsstroken.

Maar alle *issues* in een verkiezingsprogramma opgeteld vormen tezamen nog geen politieke visie. Daar is meer voor nodig, bijvoorbeeld dat de voorzitter van een partij tevens de politieke leiding op zich neemt. Dat moet dan iemand zijn die kan denken op een niveau hoger dan al die *issues*. Omdat links en rechts voor de kiezer geen determinerende factoren meer zijn en hij uit meer dan één politiek mandje een paar eitjes wil halen, is het voor een traditionele politieke partij moeilijk geworden om een eenduidige, stemmentrekkende politieke visie te ontwerpen. Vooral ook omdat voor alle partijen dezelfde uitgangspositie geldt: terwijl de economie nog enige tijd op een laag pitje blijft staan en er niet meer geld in het totale budget bijkomt, moet er extreem veel geld bij in de sectoren gezondheid, onderwijs, veiligheid, en ouderenzorg. Die opgave geldt voor elk type coalitie na de verkiezingen op 22 januari. En met dat nu al bekende mandaat in de hand moet het kabinet tegelijkertijd keihard gaan werken aan het *revitaliseren van de politiek*. We zitten aan het einde van een politieke levenscyclus. We zijn politiek opgebrand. Vandaar de behoefte aan debatten over waarden en normen. Dat kan de accu opladen, mits goed en diep genoeg ingestoken in het politieke systeem zelf: het moet bij de politiek beginnen. Als het daar niet begint, waarom zou het dan op straat wel lukken? De politiek krijgt de samenleving die zij verdient. Voorts is het sluiten van een *regeerakkoord* niet langer aanvaardbaar. Het is ondemocratisch en strijdig met het dualisme. Het is een document dat ver van het waarnemings- en beïnvloedingsvermogen van de samenleving wordt ontworpen, mede door mensen die geen democratische legitimatie hebben. Het is niet langer een instrument dat de doelen van de samenleving dient, maar slechts die van een toevallig heersende klasse. Het regeerakkoord moet plaats maken voor een *samenlevingswens*. Ook is het een handicap dat in deze tijden van politieke nood personen opstaan die met daadkracht en actie of met *one-liners*, stunts en luchtballonnen het politieke bedrijf willen *runnen*. Die weten niet, en willen ook niet weten, dat als een probleem er tien jaar over heeft gedaan om als probleem te groeien en herkend te worden, het minstens ook weer tien jaar duurt voordat het uit de wereld is, mits vakkundig aangepakt. Anders duurt het nog langer.

Ten slotte staat Nederland voor de keus om te

sturen op federalisering van de EU ofwel op een versterking van het huidige intergouvernementele karakter. Een zeer moeilijk onderwerp. De politieke partijen zien zich dus voor minstens zeven grote handicaps geplaatst om tot een politieke visie te komen:

- het ontbreken van politieke leiders die zo'n visie als vanzelfsprekend in hun binnenzak meedragen
- Een kiezersvolk dat uit meer dan één politiek mandje zijn belangen wil halen
- De voor elk kabinet geldende noodzaak om geld te pompen in enkele noodlijdende sectoren, terwijl er niet meer geld in totaal bijkomt, wetend dat de problemen in andere sectoren over tien jaar de pan uitrijzen als ze daar nu het geld weghalen (bijvoorbeeld bij defensie)
- De noodzaak om door middel van een debat over waarden en normen de politiek als zodanig te revitaliseren, om daarmee een nieuwe politieke levenscyclus te beginnen
- De noodzaak om tegelijk met dat debat een samenlevingswens te componeren ter vervanging van het regeerakkoord
- Teveel spelers op het politieke veld die geen flauw benul hebben van het feit dat je voor het daadwerkelijk oplossen van een probleem net zoveel tijd nodig hebt als de weg die het in het ontstaan ervan heeft afgelegd
- De noodzaak om als klein land in een steeds groter Europa mee te werken aan een vitale uitbouw van dat Europa, waarbij de keuze voor het model van uitbouw – federatie of intergouvernementeel – razend moeilijk is.

Ontwerp daarvoor maar eens een politieke visie die met een overkoepelende aanpak moeiteloos over deze horden kan zweven. Ik kan er maar één bedenken: We gaan het deze keer eens doen zoals het hoort. Hoe? Door politiek te bedrijven en beleid te maken conform de vakvereisten die in de handboeken staan. Eerst 'leren', daarna 'nadenken' en dan pas 'doen'. En intussen alle *issues* even opbergen, want de onvermijdelijke instrumentele discussie die daaraan eigen is, belet het ontstaan van zelfs maar een begin van een vermoeden van een politieke visie. Die visie moet een doorkijk hebben naar 2020 en 2030, in het volle besef van de Europese politieke arena van honderd jaar geleden. Het *l'histoire ce répète* ligt dichtbij.

[12] Zie bijv. A. Bloom, *De gedachteloze generatie. Hoe ons onderwijs de cultuur bedreigt*. Utrecht 1988.

[13] R. Koopmans, 'Zachte heelmeeesters ... Een vergelijking van de resultaten van het Nederlandse en Duitse integratiebeleid en wat de WRR daaruit niet concludeert', *Migrant studies*, 18 jrg., 2002, nr.2.

[14] Zie b.v. P. Hilhorst 'De hypocriete elite', de *Volkskrant* 12 november 2002.